

**Комунальний вищий навчальний заклад
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»**
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського,13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

Лабораторія здоров'я, антропології та психофізіології

тел. 55-65-69

Федорець В.М.,
завідувач лабораторії здоров'я,
антропології та психофізіології

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НА 2018/2019 Н.Р.

ПРОФІЛАКТИКА АКЦЕНТУАЦІЙ І ПОРУШЕНЬ ХАРАКТЕРУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Актуальність проблеми використання онтологічного підходу як методологічної основи для профілактики акцентуацій та порушень характеру перш за все детермінована статистичною значимістю вказаних порушень, яка становить за даними різних авторів до 30 % (для акцентуацій) і до 8 % (для порушень характеру) [8], що вказує на системну детермінованість зазначених феноменів. Онтологічні візії [1], [2], [4], [6], [9] в цьому випадку виступають як надсистемні і методологічні. Проблемність представлена також питаннями профілактики системних поведінкових і комунікативних проблем в умовах освітнього процесу, що включає конфліктні ситуації девіантну та кримінальну поведінку, фактором ризику яких часто виступають акцентуації характеру і порушення особистості.

Важливою складовою актуальності є соціокультурний вимір проблеми, що визначається перш за все питаннями соціальної дезадаптації і юридичних колізій які нерідко стосуються дітей з акцентуаціями характеру та порушеннями особистості. В свою чергу кризовий та нерівноважний стан суспільства [5] є передумовою розвитку акцентуацій характеру і порушень особистості в дітей.

Особливість взаємодії в системі вчитель – учень на уроці фізичної культури створює передумови для проведення педагогом ефективного корекційного та профілактичного впливу на учня з використанням онтологічного підходу. Зазначене також позиціонує наше дослідження як актуальне. Крім того трансдисциплінарні і компетентнісні інтенції в освіті разом із процесами гуманітаризації та гуманізації освіти потребують відповідного осмислення в рамках онтологічних візій. Зазначена проблема недостатньо представлена в науковій педагогічній літературі, що разом із системними чинниками збереження здоров'я визначає її актуальність.

Метою дослідження був аналіз методологічних складових застосування онтологічного підходу для профілактики акцентуацій характеру та порушень особистості в контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури.

Виклад основного матеріалу

Розглядаючи еволюцію культури в контексті цивілізаційного підходу який представляє її (культуру) у формі циклічного процесу ми можемо відмітити, що в завершальній стадії культурного циклу (цивілізації) [10] виникає проблема онтології, яка в освіті проявляється в феноменах дезонтологізації. В попередню епоху модерну людина визначалася в форматі моноонтологічності [2], що в освіті Радянського Союзу оформлялося в ідею формування дитини, як майбутнього будівника і воїна, які знаходяться в стані перманентної мобілізації. Тобто бачилося тільки одне буття в ракурсі концепту війна – будова. Такі підходи значною мірою ігнорували інші значимі онтології – індивідуальну, сакральну, сімейну, темпоральну. Дезактуалізувалася таким чином і проблема характеру, як способу існування і специфічного та неповторного буття [1], [2], [4], [6]. Тому в структурі підготовки майбутніх педагогів включаючи вчителів фізичної культури питання характеру, його викривлень, індивідуальності та духовні і антропокультурні аспекти характерології представлялися оглядово. В

соціокультурній сфері проводилася тотальна дезонтологізація людського буття з переносом цих деструктивних процесів в освітню сферу.

Подібні процеси але в дещо меншому масштабі та м'якими методами проходили на Заході з формуванням кінцевого продукту такої еволюції у формі людини споживацької як різновид людини економічної (*лат. Homo economicus*) [5]. В сучасному українському педагогічному дискурсі зазначені дві тенденції певною мірою інтегрувалися, створивши нові способи дезонтологізації до яких ми відносимо перш за все раннє навчання та його інтенсифікацію. Зазначені явища витісняють з дитини людину здорову та людину рухливу та експропріюють непомітно в неї дитинство і юність.

Іншим вектором нашого дослідження є проблема особистості та прояв цього явища в крайових формах – порушеннях особистості та акцентуаціях характеру [3], [8]. Особистість, характер, його крайові форми та індивідуальність є не тільки взаємозалежними біопсихологічними і духовними феноменами та способами адаптації, але перш за все системоутворюючими чинниками індивідуального буття як дитини [1], [2], [4], [6] так і дорослого. Тому якщо характер та його крайові форми не достатньо враховуються в освітньому процесі то це закладає основу дезонтологізації індивідуального буття та виникає брак екзистенції, що в свою чергу є детермінантами порушень особистості, алкоголізму, наркоманії тощо.

Значна частина вчителів вирішує досить успішно питання ефективної педагогічної взаємодії з дітьми в яких є порушення характеру завдяки педагогічній інтуїції, та знанню життя і своєму онтологічному баченню [1], [2]. Але ми вважаємо, що існує потреба в спеціалізованих психологічних знаннях [3], [8] та практиках які стосуються характеру та його крайових форм. Такі знання і практики мають бути адаптовані до специфіки професійної діяльності вчителя фізичної культури, що співвідноситься з ідеологією психологізації і гуманізації освіти та з парадигмою особистісно-

зорієнтованого підходу. Для педагога необхідними є розвиток навичок ефективної педагогічної комунікації та формування відповідних психологічних якостей потрібних для профілактики і корекції порушень особистості та акцентуацій характеру.

Форм порушень характеру залежно від класифікації існує кілька десятків, але вчитель переважно має справу з типовими 10-15. Приведемо як приклад в досить редукованому вигляді інформацію про одне із порушень особистості – шизоїдне. Вивчення зазначених феноменів ми рекомендуємо відповідно до концептуальної схеми: причини порушення – механізми розвитку – ознаки (діагностика) – профілактика. Причинами шизоїдного порушення особистості [3], [8] є спадкові чинники, а також недостатнє приділення уваги дитині батьками і вихователями, обмеженість в спілкуванні, «життя у віртуальному світі» внаслідок тривалої взаємодії з комп'ютером, знаходження іншомовному середовищі, хронічні хвороби, інвалідність та ін..

Діагностика. Із специфічних ознак для даного порушення будуть характерні наступні: провідні взаємозалежні риси – це самотність та невміння спілкуватися; недостатній соціальний досвід; бідність поведінкових сценаріїв та способів взаємодії в соціумі; ранній початок формування з 2-14 років життя, підвищена чутливість до проблем, що стосуються власної особи, здоров'я, інтересів, тощо; відсутність співчуття достраждань і невдач інших людей включаючи близьких людей; підвищена любов до тварин; дивакувати хобі та захоплення; слабка воля та не здатність себе відстояти; схематичне, оригінальне, нестандартне мислення, а також нерідко наявність певних талантів та обдарованості. Особливістю моторної сфери часто є недостатній руховий досвід, незграбність рухів, страх і невпевненість при здійсненні відносно нескладних рухів та відсутність достатньої вправності. Низькими бувають також швидкісні та силові показники. Внаслідок цих особливостей дитина знаходиться в стані перманентного конфлікту з дітьми, батьками та педагогами, а на уроках фізичної культури в силу недостатнього рухового

досвіду представляється в очах одноліток в кращому випадку як об'єкт сміху. В такій дитини відбувається депонування афекту (негативних емоцій). Виникає соціальна і навчальна дезадаптація [3], [8], що погіршує якість життя дитини та сприяє її маргіналізації.

Дітей, що мають таку форму порушень особистості в соціумі за даними різних авторів кілька відсотків, а шизоїд них акцентуантів в кілька разів більше. Уточнимо, ще раз – ці діти є психічно і психологічно здоровими, але мають свої особливості, які потребують відповідної підготовки педагога для ефективної роботи з ними. Вище представлені уявлення про шизоїдне порушення особистості є феноменологічного достовірним тому при більш розширеному вивченні можуть бути використані вчителем фізичної культури в професійній діяльності.

Особливості поведінки і характеру дітей з шизоїдним порушенням особистості ілюструють типовий спосіб адаптації людини [8] представлений в гротескній формі та відображають специфічне буття. Тому онтологічний підхід в даному випадку має проявлятися у розгляді такої дитини з позицій поваги і розуміння іншого неповторного буття тобто в контексті полі онтологічних візій.

Ми вважаємо, що буттєві і глибинні смисли, що лежать в основі когнітивної складової мотивації до збереження здоров'я обумовлюються онтологією, яка також детермінує аксіологічний та психологічний напрями здоров'язбереження. Це представляється як первинність буття. В педагогічній практиці нерідко ігнорують онтологічне бачення нав'язуючи учневі замість нього гіпертрофований обов'язок вчитися чи нескінченні поради, що учнями не завжди адекватно сприймається. Онтологічні підходиспрямовані на актуалізацію в освітній системі смислів існування, здоров'язбереження та їх ієрархії на онтологічній основі, в епістеміологічному форматі представляється як приріст знань. Класичне твердженням С. Л. Рубінштейна [7], про те, що «Аналіз відношення людини до світу повинен

відбуватися спочатку не в плані психологічному і суб'єктивно-етичному, а в онтологічному» є для нас методологічним орієнтиром і співвідноситься з нашим уявленням про використання онтологічного підходу для розвитку здоров'язбережувальної компетентності та збереження здоров'я.

Висновки

1. Внаслідок моноонтологічного підходу, який домінував в попередню епоху питання характеру і крайніх його форма проблема індивідуальності недостатньо актуалізовані в освіті. В професійній діяльності вчителя фізичної культури завдяки моноонтологічним установкам формувалася звужений функціональний погляд на дитину та на збереження її здоров'я у вигляді загартовування і занять фізичною культурою. Таким чином існує необхідність в актуалізації знань про характер та його крайні форми-акцентуації та порушення.

2. Акцентуації характеру та порушення характеру є статистично значимими, які представляючи собою крайню границю психічної норми і відображають певну онтологію, щонеобхідно враховувати педагогу в освітньому процесі. Профілактика девіантної і кримінальної поведінки, алкоголізму, наркоманії та інших хімічних залежностей містить в своїй основі попередження розвитку та корекцію акцентуацій і порушень характеру. Такий виховний вплив може здійснюватися також завдяки інтеграції онтогенетичного підходу та засобів фізичної культури.

Список використаних жерел

1. Воробьев Р. В. Феномен здоровья: онтологический анализ : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.01 / Воробьев Роман Викторович. – Саратов, 2013. – 22 с.
2. Дацюк С. Онтологизации [Электронный ресурс] : Интернет-книга / С. Дацюк. – К., 2009. – Режим доступа: <http://www.uis.kiev.ua/xyz/o.htm> (дата обращения 04.12.2014). – Заглавие с титул. экрана.
3. Зейгарник, Б. В. Патопсихология: [учеб. пособие для студ. вузов]. – 3-е изд., стер. – М. : АСАДЕМІА, 2005. – 206, [1] с.
4. Киселёв Н. Н. Природно-онтологические и социокультурные основания феномена здоровья : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Киселёв Николай

- Николаевич ; [Место защиты: Чуваш. гос. ун-т им. И. Н. Ульянова]. – Чебоксары, 2009. – 152 с.
5. Короленко Ц. П. Homo postmodernicus. Психологические и психические нарушения в постмодернистском мире : монография / Ц. П.Короленко, Н. В. Дмитриева– Новосибирск : Изд-во НГПУ, 2009. – 248 с.
 6. Носов Н. А. Виртуальная психология / Н. А. Носов. – М. : Аграф 2000. – 432 с.
 7. Рубинштейн, С. Л. Бытие и сознание : человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с. – (Сер. «Мастерапсихологии»).
 8. Смулевич А. Б. Расстройства личности : траектория в пространстве психич. и сомат. патологии / А. Б.Смулевич. – М. : Мед. информ. агентство, 2012. – 336 с.
 9. Хайдеггер М. Время и бытие / М. Хайдеггер. – М. : Республика, 1993. – 445 с.
 10. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Т.1. Гештальт и действительность. / О. Шпенглер ; пер. с нем., вступ. ст. и примеч. К. А. Свасьяна. – М.: Мысль, 1993. – 663 с.